

Beleidsplan en uitvoeringsvoorstel Mantelzorg
Gemeente Loon op Zand
December 2017

Met het oog op zorgvuldige aandacht voor het schijnbaar alledaagse...

Erkenning van de mantelzorger

Suus
Suus van den Akker
i.s.m. krachtvanbeleving.nl

Inhoudsopgave

0	Samenvatting	pag. 3
1	Inleiding	pag. 5
	- motie gemeenteraad 12-11-'15	pag. 5
	- startnotitie mantelzorgbeleid januari 2017	pag. 5
	- wettelijk kader	pag. 6
	- wat is mantelzorg?	pag. 6
	- visie op mantelzorg	pag. 8
	- wie zijn de mantelzorgers?	pag. 8
	- verlichting en ondersteuning	pag. 9
2	Wat is de uitgangspositie van de gemeente Loon op Zand?	pag. 11
	- de mantelzorgers	pag. 11
	- de bestaande structuren	pag. 11
	de werkgroep mantelzorg	pag. 12
	- versterken vanuit dat wat er al is	pag. 12
	- de huidige waardering en ondersteuning	pag. 13
3	Wat willen we bereiken?	pag. 14
	- beoogde resultaten	pag. 14
	- wijkgerichte aanpak	pag. 15
4	Wat gaan we daarvoor doen?	pag. 16
	Uitvoeringsvoorstel	
	vinden en gevonden worden	
	versterken	
	verlichten	
	verbinden	
5	Hoe gaan we dat betalen?	pag. 19

0. Samenvatting

In de inleiding beschrijven we de aanleiding voor het beleidsplan en uitvoeringsvoorstel mantelzorg en de achtergrond van de problematiek.

Met het voorliggend beleidsplan en uitvoeringsvoorstel mantelzorg wordt gevolg gegeven aan de motie van de gemeenteraad d.d. 12 november 2015.

In januari 2017 heeft de gemeenteraad de "Startnotitie aanpak en vormgeving mantelzorg" vastgesteld. In dit beleidsplan en uitvoeringsvoorstel zijn de toen vastgestelde doelstellingen en conclusies meegenomen.

Mantelzorgers dragen in belangrijke mate bij aan een robuuste en zorgzame samenleving door de zorg en ondersteuning van een naaste op zich te nemen. Als we op termijn deze informele zorg en hulp in stand willen houden is het zaak dat we voldoende ondersteuning, informatie en advies voor de mantelzorgers faciliteren en organiseren. Daarmee kunnen we voorkomen dat zij overbelast raken. En daarmee kunnen we ervoor zorgen dat zij het mantelzorgen met plezier en langer kunnen volhouden.

In de notitie wordt de visie op mantelzorg omschreven, gebaseerd op de bijdragen van de deelnemers aan de bijeenkomst met de klankbordgroep mantelzorgers op 9 oktober 2017.

Er zijn verschillende typen mantelzorgers, afhankelijk van de aard en de ernst van de beperking van de hulpvrager, de persoonlijke leefomstandigheden en de zorgvraag. Hier moeten we rekening mee houden bij het bepalen van passende ondersteuning. In deze ondersteuning onderscheiden we onder meer emotionele, educatieve en praktische ondersteuning, respijtzorg, informatie en advies.

In het tweede hoofdstuk beschrijven we de uitgangspositie in de gemeente Loon op Zand. Aan de hand van cijfers van het Centraal Bureau voor de Statistiek krijgen we een inschatting van de aantallen mantelzorgers in onze gemeente. Omdat wij momenteel zelf nog geen overzicht van de bij ons bekende mantelzorgers bijhouden zijn dit de meest betrouwbare cijfers waar we mee kunnen werken.

Het feit dat we nog geen registratie bijhouden betekent echter niet dat er niets gebeurt! Binnen de bestaande structuren van professionals en vrijwilligersorganisaties wordt aan mantelzorgers ondersteuning geboden. Er zijn veel vrijwilligers actief die vanuit hun organisatie ondersteunende diensten verlenen. Denk aan Klussen en Diensten Centrale, Katholieke Bonden van Ouderen en Seniorenvereniging, de afdelingen van de Zonnebloem en natuurlijk de Stichting Werkgroep Mantelzorg.

Geconcludeerd mag worden dat er al veel gebeurt. Waar we naartoe willen is een sterke netwerkstructuur waar we de ondersteuning die nodig is duurzaam kunnen borgen en verankeren.

In het derde hoofdstuk beschrijven we de doelstelling van het beleidsplan en uitvoeringsvoorstel. Deze is tweeledig: enerzijds is de doelstelling gericht op de inhoudelijke doorontwikkeling van passende en kwalitatief goede ondersteuning, het ontzorgen en de waardering voor de mantelzorgers. Anderzijds richten we ons op het bouwen aan de netwerkstructuur door het versterken van de afstemming en samenwerking.

De beoogde resultaten beschrijven we aan de hand van de vier speerpunten:

Vinden – Versterken – Verlichten – Verbinden

- Vinden en gevonden worden: dat werkt naar twee kanten. Wij kunnen de mantelzorger beter vinden en de mantelzorger kan de ondersteunende diensten beter vinden.
- Versterken: we faciliteren het ondersteuningsaanbod altijd in samenspraak met de mantelzorger zodat die in de gelegenheid is om de eigen kracht te versterken en te behouden.
- Verlichten: het aanbod van informatie en advies, ondersteuning, ontmoeting en ontspanning is ook gericht op ontzorgen van de mantelzorger en het behoud van diens draagkracht.
- Verbinden ten slotte, is gericht op de verbetering van de samenwerking tussen professionele en vrijwilligersorganisaties en mantelzorgers.
- Met de wijkgerichte aanpak bedoelen we dat we aansluiten bij deze wijze van werken en de regie op de uitvoering bij de wijkteams neerleggen.

In het vierde hoofdstuk beschrijven we het uitvoeringsvoorstel. Daarin zijn acties en activiteiten opgenomen. Deze zijn gekoppeld aan uitvoeringskosten en beoogde resultaten.

In het beleidsplan en uitvoeringsvoorstel is opgenomen dat met (een afvaardiging van) professionele en vrijwillige partners en mantelzorgers gezamenlijk de monitoring en evaluatie ter hand wordt genomen zodat de uitvoering en eventuele toekomstige verbeterpunten kunnen bogen op een breed draagvlak.

Het totale uitvoeringsvoorstel vraagt op jaarbasis een bedrag van € 60.800,00

1. Inleiding

Mantelzorgers zorgen langdurig en intensief voor iemand in hun directe omgeving. Dat wordt nog belangrijker nu Nederland zich ontwikkelt naar een participatiemaatschappij. In dit verband verandert er ook veel voor mantelzorgers. Het is immers de bedoeling dat mensen met een hulpvraag zo lang mogelijk thuis blijven wonen. Daarmee wordt het beroep op zorg en ondersteuning uit de eigen omgeving groter.

Voor zorg zijn we dus steeds meer aangewezen op elkaar. Daardoor neemt de druk op mantelzorg almaar toe. Welke zorg kan en wil de mantelzorger verlenen? Hoe kan hij dat combineren met en inpassen in andere activiteiten en verplichtingen? Wat heeft hij daarvoor nodig?

We willen graag dat mensen zo lang mogelijk zelfredzaam, met plezier en zo gezond als mogelijk zelfstandig thuis kunnen blijven wonen. Daarom vinden wij het belangrijk dat we met formele en informele partners ervoor zorgen dat niet alleen de zorgvrager, maar ook de mantelzorger de ondersteuning kan krijgen die nodig is. Ondersteuning die verlicht en die past en aansluit bij de omstandigheden en behoefte thuis. Als we dat goed voor elkaar hebben kan de mantelzorger de zorgtaken beter volhouden en een goede balans vinden en behouden tussen de zorgverantwoordelijkheid en de eigen gezondheid en zelfredzaamheid.

Door meer aandacht voor een gezonde leefstijl, goede zorg en technische en digitale mogelijkheden en een hoger opleidingsniveau worden mensen steeds ouder. Hierdoor wordt een dubbele vergrijzing verwacht. Het aantal ouderen neemt toe en ouderen worden ouder. Daarmee neemt ook het aantal mensen met aandoeningen en chronische gebreken toe. Ook deze ontwikkeling maakt het noodzakelijk dat er goed voor de mantelzorger gezorgd wordt.

1.1 Motie gemeenteraad 12-11-2015:

Met het voorliggend beleid- en uitvoeringsplan wordt gevolg gegeven aan de motie van de gemeenteraad d.d. 12 november 2015:

"Motie inzake mantelzorg en mantelzorgcompliment

De raad van de gemeente Loon op Zand in vergadering bijeen d.d. 12 november 2015

Overwegende dat

- *sinds 1 januari 2015 de gemeente de wettelijke taak heeft om waardering van mantelzorgers vorm te geven (voorheen "mantelzorgcompliment")*
- *de gemeente een budget ontvangt om jaarlijks een blijk van waardering te geven aan mantelzorgers*
- *mantelzorgers zo min mogelijk problemen moeten ondervinden bij het verlenen van zorg aan hun dierbaren*
- *mantelzorg geen vrijwilligerswerk is: mantelzorgers zorgen langdurig en onbetaald voor een chronisch zieke, gehandicapte of hulpbehoevende persoon uit hun omgeving*
- *uit een onderzoek van Mezzo (een landelijke vereniging voor mantelzorgers) blijkt dat mantelzorgers zich het meest gewaardeerd voelen door een vast geldbedrag*

verzoekt het college om

- *bovenstaande overwegingen te betrekken bij het ontwikkelen van mantelzorgbeleid*
- *mantelzorgers te betrekken bij het ontwikkelen van mantelzorgbeleid*
- *zo spoedig mogelijk werk te maken van enig concrete blijk van mantelzorgwaardering*
- *een concrete blijk van waardering vanaf 2015 toe te passen"*

1.2 Startnotitie mantelzorgbeleid januari 2017:

In januari 2017 heeft de gemeenteraad de "Startnotitie aanpak en vormgeving mantelzorgbeleid" vastgesteld. Het volgende is door de gemeenteraad geconcludeerd:

2. De gemeente ondersteunt op dit moment een aantal zaken die te maken heeft met mantelzorg, maar dit is niet gestructureerd vormgegeven in beleid;
3. De wens is uitgesproken om meer samenhang te creëren waar het gaat om mantelzorg enerzijds en andere relevante beleidsterreinen anderzijds. Als voorbeeld wordt gewezen op het minimabeleid.

Het doel van het mantelzorgbeleid werd door de gemeenteraad vastgesteld:

1. Een structurele invulling van de mantelzorgwaardering: sinds 2015 is de gemeente hiervoor verantwoordelijk. In 2016 heeft de gemeente Loon op Zand gekozen voor een mantelzorgcompliment-dag: een speciale dag met bijbehorend programma waarin de mantelzorger centraal staat. In afwachting van het nieuwe mantelzorgbeleid is er vooralsnog voor gekozen om deze dag eenmalig te organiseren.

2. Een of meerdere vormen vinden van mantelzorgondersteuning. Daarbij zijn wij op zoek naar nieuwe ondersteuningsvormen en werkwijzen die passen en aansluiten bij zelfredzaamheid en meedoen.
3. De wijzen van mantelzorgwaardering en het vormgeven van ondersteuning kunnen alleen bijdragen aan een vitale basisinfrastructuur wanneer deze vraaggericht tot stand komen. Bovendien dienen zij aan te sluiten op initiatieven vanuit de samenleving. Om te komen tot een gedragen mantelzorgbeleid is het in ieder geval belangrijk om mantelzorgers zelf te (blijven) raadplegen.

1.3 *Wettelijk kader:*

Van centraal naar decentraal.

De hervorming van de langdurige zorg vergt grote wijzigingen in de sociale structuren in Nederland. Veel taken die door het rijk of de provincie werden vervuld gaan naar de gemeente. De verantwoordelijkheid ligt dan niet langer op centraal niveau. Ook op het gebied van jeugdzorg en participatie hebben de gemeenten meet taken gekregen. Al deze veranderingen hangen met elkaar samen en gaan uit van een grotere mate van verantwoordelijkheid en zelfredzaamheid van de inwoners.

De wet langdurige zorg (Wlz) vormt samen met de Jeugdwet, de Wet maatschappelijke ondersteuning 2015 (Wmo 2015) en de Zorgverzekeringswet (Zvw), een samenhangend integraal wettelijk kader waarbinnen ook de verplichting is opgenomen om uitvoering te geven aan ondersteuning van mantelzorgers. Deze verplichting voor gemeenten om mantelzorgers te ondersteunen hangt nauw samen met de pijlers van de Wmo: zelfredzaamheid versterken, inzet van familie, buren en kennissen en de ambitie om mensen zo lang als mogelijk zelfstandig thuis te laten wonen.

De Wmo 2015 schrijft voor dat de gemeente beleid ontwikkelt en daarin opneemt hoe ze mantelzorgers gaat ondersteunen. Ook wordt in het gemeentelijk beleid opgenomen hoe de gemeente vorm geeft aan enige vorm van waardering. Geadviseerd wordt om de mantelzorger te betrekken bij het "keukentafelgesprek" en door te vragen naar de belastbaarheid en draaglast van de mantelzorger. Voor zowel zorgvrager als mantelzorger dient een vorm van cliëntondersteuning beschikbaar te zijn.

Mantelzorg is geen voorliggende voorziening:

De gemeente moet bij een aanvraag voor een maatwerkvoorziening een zorgvuldige toegangsprocedure doorlopen om de hulpvraag helder te krijgen. Niet alleen de hulpvraag zelf, maar ook de mogelijkheden om op eigen kracht, met behulp van het eigen sociaal netwerk of mantelzorg de gewenste resultaten te verkrijgen, zijn nadrukkelijk onderwerp van gesprek. Mantelzorg gaat meestal veel verder dan gebruikelijke zorg, dat geldt zowel voor volwassenen als voor kinderen. Waar gebruikelijke zorg gaat over huishoudelijke en ondersteunende zorg-werkzaamheden zoals opruimen, koken en schoonmaken en opvoedkundige taken, neemt eenieder in de leefeenheid zijn taak op zich. Mantelzorg daarentegen is gericht op het hulp en ondersteuning bieden aan iemand in de persoonlijke kring van de mantelzorger met dien verstande dat de hulpvrager vaak gedurende langere tijd afhankelijk is van deze zorg. De gemeente mag uiteraard rekening houden met deze – vrijwillig – geboden zorg, doch in de Wmo 2015 is opgenomen dat de mantelzorg niet als voorliggende voorziening aangemerkt kan worden. Met andere woorden: mantelzorg kan nooit worden afgedwongen.

1.4 *Wat is mantelzorg?*

Om te herkennen waarover we het hebben is het van belang dat we het eens zijn over wat mantelzorg precies inhoudt. Verwarring ontstaat vaak als mantelzorg en vrijwilligerswerk in één adem genoemd worden. Mantelzorg doe je weliswaar vrijwillig, dat wil zeggen onbetaald. Er is echter een groot verschil met vrijwilligerswerk. Voor vrijwilligerswerk kun je kiezen en je kunt er weer mee ophouden op een moment dat je ook zelf kunt kiezen. Mantelzorg is (meestal) geen keuze. Het overkomt je omdat een dierbare jouw zorg of ondersteuning nodig heeft. Mantelzorgers maken het in veel gevallen voor de zorgvragers mogelijk om zelfstandig in de eigen omgeving te blijven wonen. Vanuit het oogpunt van zelfredzaamheid zijn ze daarom onmisbaar a) binnen het sociale netwerk van de hulpvrager, en b) binnen de samenleving.

**DE IDEALE
MANTELZORGER**

**JE KUNT 'M
ZOMAAR
PLOTSELING
ZIJN**

Loesje

Postbus 1045
6801 BA Arnhem www.loesje.nl

Onderstaand is de **definitie** opgenomen zoals het *Expertisecentrum Mantelzorg* die hanteert:

Mantelzorg is hulp of zorg die niet beroepsmatig verleend wordt, maar in de context van een persoonlijke relatie. De hulp of zorg is niet incidenteel maar langdurig. Het betreft de hulp of zorg die gerelateerd is aan een ziekte, beperking of aandoening – tijdelijk dan wel chronisch – en overstijgt de gebruikelijke en huishoudelijke zorg.

1.5 Visie op mantelzorg

De onderstaande uitgangspunten leiden tot de visie op mantelzorg:

- Bij mantelzorg gaat het om zorg die inwoners – al dan niet maanden- of jarenlang – intensief en onbetaald verlenen.
- Mantelzorg kan ook korter durend zijn. Mantelzorg duurt niet altijd langer dan 3 maanden. Bijvoorbeeld zorg en ondersteuning in de palliatieve fase of bij herstel na een ziekenhuisopname kan korter duren. Mantelzorg is mensenwerk, en zo benaderen we dat ook.
- Mantelzorg mag nooit een verplichting worden.
- Voorkomen moet worden dat de uit genegenheid voortgekomen mantelzorg na verloop van tijd tot overbelasting leidt.
- Bij de toegang tot zorg en ondersteunende voorzieningen moet structureel rekening gehouden worden met het belang van de mantelzorger.
- Het is ons streven om de mantelzorger vanaf de beginfase te betrekken bij gesprekken over het zorgplan, de behoefte aan ondersteuning en de invulling daarvan. Vertrekpunt is de hulpvraag en in die context ook de mantelzorgsituatie.
- De formele en informele zorg moet aansluiten bij de wijze waarop hulpvrager en mantelzorger het thuis geregeld (willen) hebben.

1.6 Wie zijn de mantelzorgers?

Iedere mantelzorgsituatie is uniek vanwege de aard van het ziek-zijn of de beperking van de hulpvrager, de woon- en leefomstandigheden, de huisgenoten, de buurt en eventueel aanwezige professionele hulp en verzorging. Los van die unieke eigenheden kunnen we mantelzorgers indelen in verschillende typen. Deze indeling is direct van invloed op de behoefte aan specifieke informatie, kennis en ondersteuning van de betreffende mantelzorger.

a) de werkende mantelzorgers

Van de 18 tot 64-jarige mantelzorgers heeft 75% betaald werk. Door de vergrijzing en de latere pensioenleeftijd stijgt dit aantal. De werknemer van de toekomst zal dus vaker een werkende mantelzorger zijn. De kans op overbelasting neemt toe, evenals de kans op ziekteverzuim, emotionele kwetsbaarheid en sociale uitsluiting. Dit betekent dat de kans bestaat dat de mantelzorger zich op een glijdende schaal begeeft van zorgverlener naar zorgvrager en zelf dus patiënt wordt. Investeren in de ondersteuning van mantelzorg en een mantelzorgvriendelijk personeelsbeleid maakt dat inzet van duurdere professionele zorg minder of niet nodig zal zijn.

b) mantelzorgers die zorgen voor een kind met een beperking

De zorg voor je kind lijkt op gebruikelijke zorg. Gelukkig is dat meestal ook zo. Maar als je kind langdurig en intensief hulp en zorg nodig heeft behoort deze zorg ook tot mantelzorg. Mantelzorgers rondom jeugdigen zijn bij de gemeente niet goed in beeld. Bij deze mantelzorgers is sprake van een hoog risico op overbelasting. Daarnaast speelt bij een flink aantal binnen deze categorie mantelzorgers nog extra het probleem van het combineren van de zorgtaken met betaald werk. Jonge ouders staan vaak nog aan het begin van hun carrière en daarmee voor pittige dilemma's.

c) jonge mantelzorgers

Veelal onopvallend zijn de jonge mantelzorgers. Vaak zijn ze op school niet bekend en ze lopen niet te koop met een moeilijke thuissituatie. Jonge mantelzorgers zijn kinderen en jongeren die langdurig tijdens het opgroeien te maken hebben met een familielid dat chronisch ziek, verslaafd of gehandicapt is of een psychische aandoening heeft. Deze situatie heeft een grote impact op een jong leven.

Jonge mantelzorgers hebben taken die niet passen bij een normale ontwikkeling van kinderen en jongeren. Jonge mantelzorgers merken dat ze niet altijd in staat zijn of de tijd vrij kunnen maken om dingen te doen die hun leeftijdgenoten doen: sporten, buiten spelen, een bijbaantje, samen uitgaan. Vaak weten ze niet waar ze met hun zorgvragen terecht kunnen. Jonge mantelzorgers doen op latere leeftijd vaker een beroep op de (geestelijke) gezondheidszorg dan andere jongeren. Aandacht voor jonge mantelzorgers, hen tijdig weten te vinden en passende ondersteuning bieden is van essentieel belang.

d) oudere mantelzorgers die intensief voor partner / ouder / vriend / kennis zorgen

Een groeiende groep mantelzorgers zijn ouderen, 65+, die voor een partner, ouder of vriend / kennis zorgen. Doordat er steeds minder kinderen per gezin zijn, of kinderen ver weg wonen en omdat er verhoudingsgewijs meer ouderen zijn, neemt hun aandeel meer en meer toe. Daarbij vormen oudere mantelzorgers van 75+ die zelf ook gezondheidsklachten hebben een risicogroep. Omdat het sociale netwerk rondom ouderen kwetsbaar is, is ook dat een punt van aandacht.

e) Mantelzorgers met een andere culturele achtergrond

Mantelzorgers met een niet-westerse achtergrond zijn vaak zwaarder belast maar vragen minder snel om hulp. Daarom hebben zij gericht ondersteuning nodig. Vaak ervaren zij vanuit hun familie of gemeenschap een grotere druk bij het verlenen van zorgtaken. Hulp of ondersteuning komen dan pas in beeld als er al sprake is van overbelasting.

f) mantelzorgers van mensen met psychiatrische problematiek

Mensen die zorgen voor een naaste met psychische of psychiatrische problemen vormen eveneens een risicogroep. De ziekte is vaak onvoorspelbaar, de emotionele betrokkenheid en het onbegrip in de samenleving spelen hierbij een rol. Deze mantelzorgers vinden het zelf moeilijk om naar hulp of ondersteuning te vragen.

g) Mantelzorgers voor hulpvragers met dementie

Vanwege de groeiende groep ouderen, die bovendien gemiddeld ouder worden, is de verwachting dat deze groep ook zal toenemen. De specifieke problematiek van de aandoening maakt dat we voortdurend toegerust moeten zijn om ook en juist deze mantelzorgers te ondersteunen.

1.7 Verlichting en ondersteuning

Het bieden van mantelzorg aan een naaste geeft mantelzorgers veel voldoening en plezier. Mantelzorg geven kan – als het misschien ongemerkt zwaarder wordt – ook leiden tot ongunstige effecten op de gezondheid, de voldoening en het welzijn van de mantelzorger. Daarom is het belangrijk op tijd ondersteuning te organiseren. Dan houden mantelzorgers hun taken langer, plezieriger en gezonder vol. Mantelzorg-ondersteuning is het aanreiken van informatie en advies, praktische ondersteuning of het tijdelijk overnemen van een aantal zorgtaken.

De ondersteuningsbehoeften van mantelzorgers zijn zeer divers en veranderen continu. Dat houdt verband met de persoonlijke omstandigheden van zorgvrager en mantelzorger. Vormen van mantelzorgondersteuning zijn onder meer:

- emotionele ondersteuning
- educatieve ondersteuning
- praktische ondersteuning
- respijtzorg
- informatie en advies

**EN WIE VRAAGT
DE MANTELZORGER
HOE HET
MET HEM GAAT**

Loesje

Postbus 1045
6801 BA Arnhem
www.loesje.nl

2. Wat is de uitgangspositie in de gemeente Loon op Zand?

2.1 De mantelzorgers

Mezzo en het Expertisecentrum Mantelzorg hebben eind 2015 een inventarisatie per gemeente opgesteld, uitgaande van een doorsnee van een aantal stedelijke en kleinschalige gemeenten. Daar komen gemiddelden uit. Het Centraal Bureau voor de Statistiek heeft de cijfers van de verleende zorg in het kader van de AWBZ en Wlz (wet langdurige zorg) daar nog bij betrokken.

Voor de gemeente Loon op Zand kunnen we deze gegevens vertalen naar de volgende aantallen:

Inwoners Alle leeftijden	Mantelzorgers 20+, licht en zwaarder, kort- en langer durend	Mantelzorgers Langer dan 3 mnd, licht en zwaarder	Mantelzorgers Intensief Meer dan 8 u, meer dan 3 mnd	Mantelzorgers Zwaar belast
22.960	3.700	2.000	950	550

De databank van het Centraal Indicatieorgaan Zorg (CIZ) laat zien dat op peildatum 1 januari 2015 in de gemeente Loon op Zand 960 inwoners waren met een AWBZ indicatie voor zorg, waarvan 580 thuiswonend. Aangenomen mag worden dat bij deze zorgvragers een mantelzorg actief is.

Van de volwassen mantelzorgers is berekend dat 60% hun zorgtaken op zich neemt terwijl hun betaalde werk ook gewoon doorgaat. Dat betekent vaak dat er voor en door 570 mantelzorgers in onze gemeente extra met tijd gepuzzeld moet worden om te regelen dat de zorg goed doorgaat. Dat betekent ook dat we voor wat betreft bewustwording en mantelzorgbeleid ook werkgevers moeten betrekken.

De gemeente Loon op Zand heeft 150 werknemers in dienst. Als we de percentages van Mezzo aanhouden, mogen we ervan uitgaan dat van de 150 werknemers er ongeveer 30 mantelzorgtaken uitvoeren. Uit overleg met de afdeling personeelsbeleid blijkt dat deze afdeling zorgvuldig omgaat met medewerkers die aangeven thuis ook nog mantelzorgtaken voor hun rekening te nemen. Er is gedurende de afgelopen twee jaren aan 10 medewerkers kortdurend doorbetaald verlof toegekend. Als de zorgtaken langer duren worden de mogelijkheden met de medewerkers besproken, waaronder de optie van flexwerken.

Een van de problemen waar men binnen de gemeentelijke organisatie tegenaan loopt, is dat de werkzaamheden gedurende het verlof niet door een collega kunnen worden overgenomen. Daarvoor is er onvoldoende capaciteit. Dat vergroot de werkdruk voor de werkende mantelzorg, die er rekening mee moet houden dat de stapel werk in zijn afwezigheid doorgroeit.

Over jonge mantelzorgers is minder bekend. Het Sociaal Cultureel Planbureau heeft berekend dat gemiddeld 12% van de kinderen en jongeren van 5 tot 23 jaar betrokken is bij de verzorging van een gezinslid. Dat is inclusief de lichte tijdelijke en de zwaardere langdurige mantelzorgsituaties. In de gemeente Loon op Zand wonen 5.072 kinderen en jongeren in de leeftijd van 5 tot en met 24 jaar. Dat betekent dat er mogelijk 609 kinderen en jongeren lichte dan wel zwaardere mantelzorgtaken uitvoeren. Er zijn wellicht 275 kinderen en jongeren die langdurig betrokken zijn bij dan wel mantelzorg leveren aan een hulpvrager.

2.2 De bestaande structuren

In 2009 is in de gemeente Loon op Zand gestart met het wijkgericht werken. In 2015 zijn de wijkteams gevormd. Elk wijkteam werkt met een vast team van professionals die de wijk en de inwoners kennen. De wijkteams zijn uitgebreid met professionals op het gebied van zorg & welzijn en opvoeding & jeugdhulp. Het wijkteam "sociaal" is er voor inwoners met een ondersteunings- of zorgvraag. Het wijkteam schakelt daar waar nodig door naar professionals van het Servicepunt.

De volgende organisaties zijn vertegenwoordigd in de wijkteams: Gemeente Loon op Zand, Politie, Casade, Juvans, ContourdeTwern, GGD, Maasduinen – Schakelring – Thebe, Kompaan de Bocht, Indigo, Luijben mediation. Daarnaast bieden ook de mantelzorgmakelaar en de dementieconsulent als professionals ondersteunende diensten voor mantelzorgers.

Uit de inventariserende gesprekken (juli en augustus 2017) blijkt dat de dementieconsulent voor veel hulpvragers en hun mantelzorgers goede ondersteuning biedt in de vorm van informatie en advies.

Deze specifieke kennis en kunde is nodig in verband met de relatief grote groep mensen die op enig moment geconfronteerd wordt met dementie in de persoonlijke omgeving.

De gemeente Loon op Zand mag zich gelukkig prijzen met een bruisend en actief verenigingsleven. Specifiek op het gebied van zorg & welzijn zijn er vele vrijwilligers actief die inspelen op lichte hulp- en ondersteuningsvragen. Deze vrijwilligers hebben zich aangesloten bij onder meer de volgende vrijwilligersorganisaties: Katholieke Bond van Ouderen, Seniorenvereniging, Zonnebloem, Rode Kruis, Klussen en Diensten Centrale, Vluchtelingenwerk, Buurthuis Pannehoef, Stichting Omzien naar elkaar, Eekhof/Schakelring, De Rode Loper en Gehandicapten Platform. Ook professionele organisaties maken gebruik van de diensten van vrijwilligers: De Venloene, Residentie Molenwijck, Open Door, Zorgboerderij van Loon's Hoekske, Buro Jij, Amarant, MEE, en ContourdeTwern.

De Werkgroep Mantelzorg

In 2004 is op initiatief van een aantal ervaringsdeskundige inwoners van de gemeente de "Werkgroep Mantelzorg" opgericht. Zij constateerden een behoefte aan een dergelijke werkgroep van waaruit activiteiten en ontmoetingsmogelijkheden georganiseerd konden worden specifiek voor mantelzorgers. Met de kennis opgedaan tijdens hun ervaring als mantelzorgers en/of hun werk in de zorg is de werkgroep aan de slag gegaan. De werkgroep organiseerde de afgelopen jaren gemiddeld 8 tot 10 bijeenkomsten per jaar plus een speciale activiteit in het kader van de landelijke mantelzorgdag. De bijeenkomsten werden qua programma steeds afgestemd met de mantelzorgers. Er zijn inhoudelijke thema's aan de orde gekomen, er zijn ook activiteiten georganiseerd met het oog op ontspanning en ontmoeten.

De activiteiten werden bezocht door 35 tot 50 bezoekers per keer.

In 2017 heeft deze werkgroep een stichting opgericht. Het voornemen is om de activiteiten en themabijeenkomsten voort te zetten en de samenwerking met relevante partners in de gemeente te versterken. De werkgroep ontvangt jaarlijks voor haar activiteiten een subsidie.

2.3 Versterken vanuit dat wat er al is.

Daar waar hulp- en zorgvragers in beeld zijn of komen, is er meestal ook sprake van een mantelzorger. Of op zijn minst iemand die eventueel op afstand een oogje in het zeil houdt, afhankelijk van de situatie. Nadat inwoners zich met een zorgvraag melden bij het Servicepunt volgt een gesprek aan huis. De insteek is dat daar ook een mantelzorger bij betrokken wordt, dat gebeurt echter niet in alle gevallen. Als de mantelzorger er wel bij aanwezig is, wordt aan de mantelzorger uitgelegd dat hij/zij een beroep kan doen op ondersteuning als dat nodig is. Er is geen sprake van een structurele werkwijze waarbij de draaglast en draagkracht van de mantelzorger besproken wordt.

Mantelzorgers zijn mogelijk ook in beeld daar waar professionele hulpverleners bij inwoners aan huis komen. Ook zij wijzen huisgenoten van de zorgvrager meestal op de mogelijkheid om ondersteuning te vragen.

De KBO's, Seniorenvereniging, Rode Kruis en Zonnebloem en KDC bieden ieder met hun specialiteit lichte ondersteuning. De ondersteuning bestaat uit ziekenbezoek, boodschappen doen, ophalen en thuisbrengen bij activiteiten, klusjes in huis, hulp bij administratie en belastingaangifte, taalmaatjes.

Er gebeurt al heel veel en bij de ondersteuning zijn veel formele en informele organisaties betrokken. Waar het nog aan ontbreekt is een samenwerkings- en overlegstructuur zodat de afstemming efficiënter tot stand komt. Wat ook nog ontbreekt is een lokaal steunpunt waar de actuele informatie, know how, expertise en voldoende tijd aanwezig zijn om mantelzorgers, andere professionals en vrijwilligers snel op weg te helpen naar een adequate oplossing of beantwoording van een vraag. Kortom,

<p>We beschikken in Loon op Zand over veel ingrediënten, de kunst is nu om daar een goed "recept" van te maken!</p>

2.4 De huidige waardering en ondersteuning

Mantelzorgcompliment

Het rijk heeft met ingang van 2015 een budget beschikbaar gesteld om uiting te geven aan mantelzorgwaardering. In 2016 heeft de gemeente Loon op Zand daar eenmalig gevolg aan gegeven. Er is een mantelzorgdag georganiseerd met een gevarieerd programma. In afwachting van het nog vast te stellen mantelzorgbeleid is besloten de mantelzorgdag niet structureel te organiseren.

Tijdens de bijeenkomsten voorafgaand aan en tijdens de beeldvormende raadsvergadering op 9 maart 2017 zijn suggesties aangereikt door mantelzorgers en vertegenwoordigers van organisaties. Om beter aan te sluiten bij de wensen van mantelzorgers willen we – binnen de mogelijkheden die ons ter beschikking staan – meerdere vormen van verlichting en ondersteuning kunnen bieden.

Ondersteuning

De mantelzorgers in onze gemeente doen in een aantal gevallen een beroep op ondersteuning. Dat gebeurt veelal op eigen initiatief. Het bestaan van mogelijkheden tot ondersteuning wordt aan hen bekend gemaakt zodra zij in beeld zijn bij het Service Punt. In een aantal gevallen zijn de mantelzorgers aanwezig bij een keukentafelgesprek. Omdat de focus bij dergelijke gesprekken gericht is op de hulpvrager is niet altijd bekend wat de mantelzorger precies doet, hoeveel tijd er aan de zorg besteed wordt en wat het effect is van deze extra zorgtaken op de overige domeinen in het leven van de mantelzorger.

3. Wat willen we bereiken?

In beeld brengen, ondersteunen en waarderen van mantelzorgers, daar gaat het om. Daarmee sluiten we tevens aan op de ambitie “een robuuste en zorgzame samenleving”, een samenleving waar iedereen meedoet en niemand aan de kant staat. Dat betekent dat de mantelzorger door de extra zorgtaken niet – of zo min mogelijk – belemmerd wordt om zijn of haar eigen leven voort te zetten en in te richten, zodat de regie over het eigen leven behouden blijft. Een gezonde balans tussen werk, activiteiten, sociale contacten en de zorgtaken is daarom erg belangrijk.

Onze ambitie is om de mantelzorgers zodanig te ondersteunen dat deze de mantelzorg met plezier en goed vol kunnen houden. Daarmee wordt in belangrijke mate ook bijgedragen aan het streven dat onze inwoners langer zelfstandig thuis kunnen blijven wonen.

Doelstelling

Het mantelzorgbeleid van de gemeente Loon op Zand richt zich op

- Het realiseren van een integrale aanpak mantelzorg: het in beeld brengen, ondersteunen en waarderen van de inwoners met mantelzorgtaken;
- De afstemming en samenwerking met professionals, (zorg-) vrijwilligers en mantelzorgers *enerzijds* met het oog op het verlichten van de zorgbelasting en het behouden van de voldoening en het plezier in het verlenen van de mantelzorg. *Anderzijds* met het oog op het delen en verspreiden van kennis van en bekendheid met mantelzorg. Daarmee kunnen we de ondersteuning structureel verankeren in onze Loonse samenleving. Daarom is het verbinden van formele en informele zorg en ondersteuning ook opgenomen in onze doelstelling.

3.1 *Beoogde resultaten*

De beoogde resultaten formuleren we aan de hand van de vier speerpunten:

vinden – versterken – verlichten – verbinden.

De concretisering van de resultaten is uitgeschreven in de meer gedetailleerde tabel op de volgende pagina's.

a) *Vinden*

Mantelzorgers zijn via lokale vindplaatsen, de wijkteams, het Servicepunt WWZ, de Werkgroep Mantelzorg, bekend met het aanbod van mantelzorgondersteuning en –verlichting in de gemeente Loon op Zand en zij kunnen zich vrijblijvend registreren, hetzij op eigen initiatief, hetzij op advies van een hulp- of zorgverlener. Bij het vinden en gevonden worden kunnen we formele en informele netwerkpartners inschakelen. Het “vinden” wijst dus beide kanten op: wij weten de mantelzorger beter te vinden, de mantelzorger weet de mogelijkheden voor ondersteuning en verlichting beter te vinden.

b) *Versterken*

Het ondersteuningsaanbod is gericht op het leveren van kwalitatief hoogwaardige zorg en efficiënte en vraaggerichte ondersteuning passend bij de behoefte en wensen van de mantelzorgers. Het ondersteuningsaanbod versterkt de mantelzorger bij het behoud van de eigen regie over het leven en de eigen zelfredzaamheid. In het ondersteuningsaanbod is ook informatie en advies opgenomen. Hetzij over de specifieke kenmerken of gevolgen van een aandoening of beperking, mogelijke gedragsveranderingen als gevolg van medicatie en praktische tips bij de verzorging. In het kader van preventie willen we informatie en advies in een vroeg stadium en bij herhaling onder de aandacht brengen van mantelzorgers.

c) *Verlichten*

Het ondersteuningsaanbod is zodanig georganiseerd dat de mantelzorgers dat waarderen als een verlichting van hun zorgtaken. De manier waarop de mantelzorgers ondersteunt worden bepalen zij zelf. De ondersteuning en verlichting draagt effectief bij aan het voorkomen van overbelasting en het behoud van de draagkracht.

De gemeente faciliteert jaarlijks de organisatie van een mantelzorgdag als blijk van waardering voor hun waardevolle bijdrage aan onze zorgzame samenleving.

d) Verbinden

Om efficiënt en op maat hulp en ondersteuning te realiseren is een sterke infrastructuur nodig waarbij we partners nodig hebben.

Samenwerking en afstemming tussen wijkteams, het Service Punt, de mantelzorgers, de Werkgroep Mantelzorg, professionele zorgverleners en (zorg-) vrijwilligers zijn in de route naar een sterke infrastructuur voortdurend punt van aandacht. Door de dialoog met de mantelzorgers met regelmaat voort te zetten weten we of we de gewenste en beoogde resultaten ook behalen of kunnen verbeteren.

3.2 Wijkgerichte aanpak

Met de start van de sociale wijkteams in 2015 is er in onze gemeente gekozen voor een structuur die aansluit bij de netwerken en de reeds bestaande samenhang in de dorpen en wijken. We willen – aanvullend op dat wat er al is – voortbouwen aan deze netwerkstructuur. Een structuur die de toegang voor de zorgvragers en mantelzorgers eenvoudiger maakt, een structuur die voor de betrokken formele en informele partners betekent dat ze elkaar snel kunnen vinden en de vraag doorschakelen naar de juiste plek. Daarmee wordt niet alleen gewerkt aan de doelstellingen van het mantelzorgbeleid. Hiermee wordt ook aangehaakt bij de doorontwikkeling van het voorliggend veld en de versterking van de netwerksamenleving.

4. Wat gaan we daarvoor doen?

Opzet voor het nader uit te werken uitvoeringsvoorstel Mantelzorg

Wij zijn van mening dat het doorontwikkelen van een sterke netwerkstructuur gebeuren moet met de partners en vertegenwoordiging van de doelgroep. Het concretiseren van het uitvoeringsvoorstel maakt om die reden deel uit van het ontwikkelproces. Daar is tijd voor nodig. Dit proces van concretisering en doorontwikkelen wordt opgestart in 2018.

4.1. Vinden en gevonden worden

Erkennen, herkennen, bewustwording.

De meeste inwoners die gaan mantelzorgen hebben informatie nodig op het moment dat de situatie zich aandient. En veel mantelzorgers zijn zo gefocust op de zorgvrager dat ze pas aan de bel trekken als er al een vorm van overbelasting dreigt. Het is daarom belangrijk informatie breed en vaak te verspreiden. Dat doen we met onze partners. We stellen samen een communicatieplan op.

Voorlichting vindt ook plaats op buurtniveau, waar mogelijk leggen we verbindingen op buurtniveau voor lichte ondersteuning.

Informatie, advies en voorlichting worden pro-actief aangeboden: onder meer over zorgondersteuning, wettelijke regelingen, mogelijkheden voor financiële ondersteuning voor mensen met een laag inkomen, mogelijkheden voor praktische hulp en respijtzorg en cliëntondersteuning.

Een van de belangrijke bespreekpunten tijdens de overleggen met partners en mantelzorgers heeft het volgende advies opgeleverd. Daar geven we van harte gevolg aan:

Voor de herkenbaarheid, snel kunnen doorschakelen, en zo goed mogelijk vindbaar zijn wordt geadviseerd de informatie voor de mantelzorgers te clusteren in 1 herkenbaar punt. In het uitvoeringsplan mantelzorg zal dit advies uitgewerkt worden.

Zodra we aan de slag kunnen met het uitvoeringsplan mantelzorg zal bovenstaand advies uitgewerkt worden. De gesprekspartners hebben verschillende suggesties aangedragen waarvan wij de haalbaarheid en effectiviteit nader willen bekijken.

Specifiek voor de werkende mantelzorgers is het belangrijk dat de combinatie van werk en zorgtaken bespreekbaar is. We stimuleren werkgevers om "werk en mantelzorg" op de agenda te zetten. De gemeente Loon op Zand hanteert een mantelzorg-vriendelijk personeelsbeleid en zal regelmatig haar medewerkers hierop wijzen.

We besteden aandacht aan groepen mantelzorgers met verhoogd risico op overbelasting, zoals: jonge mantelzorgers, mantelzorgers voor jonge kinderen, mantelzorgers met een andere culturele achtergrond.

4.2. Versterken

We investeren in samenwerking tussen professionals, vrijwilligers en mantelzorgers: professionals gaan met vrijwilligers en mantelzorgers in gesprek als expert, klant en naaste. Er is waardering en respect voor ieders expertise.

Naast de samenwerking tussen de professionele partners binnen de wijkteams worden de formele en informele partners in de dorpen betrokken in verband met signalering en ondersteunende diensten. Bijvoorbeeld huisartsen, fysiotherapeuten, Prisma, Eekhof/Schakelring, Maasduinen, de dementieconsulent en de mantelzorgmakelaar, Buurt-, wijk- en dorpshuizen, afdelingen Zonnebloem en Rode Kruis, Seniorenvereniging en KBO's, Gehandicapten Platform, Stichting Omzien naar Elkaar, De Rode Loper, KDC, etc.

Bewaken en behouden eigen regie en draagkracht.

We gaan de aandacht voor mantelzorg en het bieden van de passende ondersteuning inbedden in de ondersteuningsstructuur: de mantelzorgsituatie wordt vast onderdeel van het keukentafelgesprek, vervolcontacten en ondersteuningsplan.

We maken gebruik van de expertise die er al is, waar nodig worden kennis en kunde aangevuld en ontwikkeld. We organiseren informatie, bewustwording, training en bijscholing voor professionals. Ook voor en met vrijwilligers (organisaties) wordt een passend pakket aanvullende deskundigheidsbevordering uitgevoerd.

We betrekken mantelzorgers bij het monitoren, evalueren en bijstellen van het gemeentelijk beleid door hen uit te nodigen voor een jaarlijkse bijeenkomst. De uitgenodigde groep mantelzorgers kan daarbij wisselend van samenstelling zijn.

Mantelzorgers hebben soms ondersteuning nodig bij regelen van zaken zodat zij zich met volle aandacht op de zorgvrager kunnen richten. Afhankelijk van de behoefte kan een vrijwilliger, een onafhankelijk cliëntondersteuner of de mantelzorgmakelaar ingeschakeld worden, hetzij om direct te ondersteunen, hetzij om te regelen dat het gebeurt.

4.3 Verlichten

Verlichten, waarderen, ontzorgen.

We maken ontmoeting en inloop mogelijk en laagdrempelig, enerzijds met het oog op ontspanning en uitwisseling van ervaringen, anderzijds met het oog op themabijeenkomsten. We doen dat in samenwerking met de Stichting Werkgroep Mantelzorg. Waar dat kan verbinden we deze mogelijkheden met andere initiatieven zoals de “geheugenwerkplaats” en een mantelzorg-spreekuur door de mantelzorgmakelaar.

We stimuleren afstemming met partners en huisartsen over acute zorg bij het uitvallen van de mantelzorg. We verstrekken aan de mantelzorgers een pasje dat duidelijk maakt dat er thuis naar iemand omgekeken moet worden.

De mogelijkheden voor respijtzorg kunnen we actiever onder de aandacht brengen. Door niet alleen de situatie van de zorgvrager maar ook diens mantelzorgers nauw te betrekken kunnen meer mantelzorgers ondersteund worden met respijtzorg. Ook voor logeeropvang, niet geïndiceerde dagopvang, het respijthotel en inloopmogelijkheden zijn er mogelijkheden die niet altijd bekend zijn bij de mantelzorgers.

De waardering voor mantelzorgers komt het sterkst tot uitdrukking door een goede netwerkstructuur waarbinnen de ondersteuning optimaal uitgevoerd kan worden door de formele en informele partners. Daarnaast bieden we de mantelzorgers een compliment in de vorm van een “dag van de mantelzorg”. Deze dag wordt ingevuld in samenspraak met mantelzorgers en de Stichting Werkgroep Mantelzorg. We zetten vouchers in voor de ondersteuning van de mantelzorgers. De mantelzorgers heeft daarbij de keuze en bepaalt welke ondersteuning op welk moment het beste past. Om concreet ondersteuning mogelijk te maken, bieden we een aantal keuzes aan, afgestemd op de behoefte en persoonlijke situatie. Door dit aanbod tijdig kenbaar te maken ondersteunen we de insteek op de aandachtspunten preventie, persoonlijke aandacht, maatwerk en de keuzeopties voor de mantelzorgers.

4.4 Verbinden

Een sterk netwerk bouw je samen.

We streven naar *een* herkenbaar punt voor alle vragen over mantelzorg waar een goede mix van kennis en kunde aanwezig is. De verschillende vertegenwoordigers binnen deze teams kunnen elkaar snel vinden en elkaar scherp houden op de relevante informatie. In de informatie betrekken we ook de formele en informele organisaties die verschillende vormen van ondersteuning kunnen bieden. Zie ook eerste actiepoint onder het kopje “versterken”.

We investeren in samenwerking tussen professionals, vrijwilligers en mantelzorgers: professionals gaan met vrijwilligers en mantelzorgers in gesprek als expert, klant en naaste. Er is waardering en respect voor ieders expertise.

Naast de samenwerking tussen de professionele partners binnen de wijkteams worden de formele en informele partners in de dorpen betrokken in verband met signalering en ondersteunende diensten. Bijvoorbeeld huisartsen, fysiotherapeuten, verpleeghuizen, mantelzorgmakelaar, Prisma,

Eekhof/Schakelring, Maasduinen, Buurt-, wijk- en dorpshuizen, afdelingen Zonnebloem en Rode Kruis, Seniorenvereniging en KBO's, Gehandicapten Platform, Stichting Omzien naar Elkaar, De Rode Loper, KDC.

De gemeente behoudt de regie waar het gaat om de kwaliteit van de te leveren zorg en ondersteuning. De samenwerking is gericht op gezamenlijke verantwoordelijkheid en samen zowel "het probleem" als de oplossingen dragen. Ieder in de eigen passende rol.

Er is altijd verbinding en afstemming tussen zorgvrager, mantelzorger en professionals over ondersteuningsvragen en de uitvoering daarvan.

Door de nog te ontwikkelen sub-domeinen vrijwilligersbeleid en voorliggend veld nu al – waar dat relevant is – te betrekken, bouwen we aan de robuuste en zorgzame samenleving die we ambiëren.

5. Hoe gaan we dat betalen?

In de huidige begroting zijn middelen opgenomen voor de uitvoering van het mantelzorgbeleid:

Begroting 2017	
dementieconsulent	46.000
stichting Werkgroep Mantelzorg	5.000
Nieuw te ontwikkelen beleid	27.000

Op basis van het voorliggende beleidsplan ziet de begroting er voor de komende jaren als volgt uit:

Totale kosten voor mantelzorgbeleid:		
a. Dementieconsulent	46.000	
b. Stg. Werkgroep Mantelzorg	5.000	
c. Overige kosten	2.500	
d. Vinden	19.500	
e. Versterken	27.400	
f. Verlichten	13.000	
g. Verbinden	1.600	
Totaal begroot 2018 en verder		115.000
Dekking:		
huidige begroting budget mantelzorg Begroting: FCL 6670 106	78.000	
uit uitvoeringsbudget voorliggend veld Begroting: FCL 6670 200	37.000	
Totaal dekking 2018 en verder		115.000

Voor de concretisering van het uitvoeringsvoorstel is vooral capaciteit nodig. Vooralsnog gaan we er vanuit dat deze uren opgenomen worden in de afdelingsplannen. Indien daaruit blijkt dat er knelpunten ontstaan in de ambities en de beschikbare tijd zal in de afdelingsplannen inzichtelijk gemaakt worden hoe we dat op kunnen lossen. Daarbij valt te denken aan temporiseren van werkzaamheden of inhuren van extra (externe) capaciteit.

De middelen in bovenstaande tabel zijn voor diverse activiteiten die vanaf 2018 verder uitgewerkt gaan worden. Per speerpunt worden hieronder wat voorbeelden genoemd waaraan gedacht kan worden.

Vinden
Het verstrekken van informatie en advies
Voorlichtings- informatiebijeenkomsten / cursussen, zowel voor direct betrokkenen, maar bijvoorbeeld ook werkgevers, winkeliers, scholen etc.
Folders, website en andere materialen

Versterken
Aandacht voor de mantelzorgers in de werkwijze van onze toegang verbeteren.

Versterking professionals en vrijwilligers(organisaties) gericht op signalering, bewustwording en ondersteuning (cliëntondersteuner / mantelzorgmakerlaar)
Themabijeenkomsten en workshops voor mantelzorgers

Verlichten

Themabijeenkomsten, lotgenoten contact
Waardering van mantelzorgers en vrijwilligers(organisaties)
respijtzorg
mantelzorgvouchers

Verbinden

Netwerkversterken met allerlei partijen rondom mantelzorg(ers).
